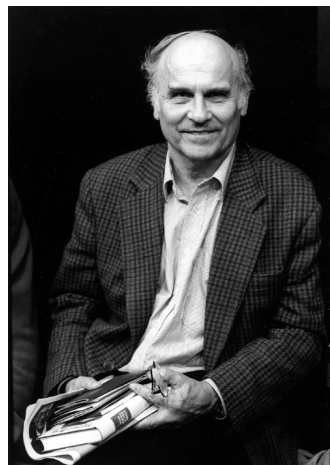

РИШАРД КАПУШЧИНСКИ – КРАЛЯТ НА РЕПОРТАЖА

IN MEMORIAM

Ришард Капушчински – най-значимият полски журналист на ХХ в., лауреат на повече от 40 престижни награди и отличия¹, един от главните претенденти за Нобеловата литературна награда за 2006 година, е по образование историк, а по професия – журналист, военен кореспондент на Полската печатна агенция. Многократно рискува живота си, четири пъти го заплашва разстрел, сражава се на 12 фронта. За себе си казва: „Бих определил професията си като това, да бъда преводач. Само че преводач не от език на език, а от култура на култура.“² И продължава: „Светът на културите не е йерархичен (...), няма висши и низши култури, всички са равни, просто са различни.“ Пребивава в повече от 100 държави. Има много места, до които не успява да стигне по различни причини – понякога финансови, понякога защото даденото място е било недостъпно, но винаги неговата висша цел е да опознае и да ни приближи към света, в който малцина имат възможност да надникнат. Втората световна война избухва, когато е на седем години, и този исторически момент слага силен отпечатък върху Капушчински. Никога не успява да се излекува от войната, която остава в него заедно с тревогата и скиталчеството. Много негови колеги, изпълняващи професията на военен кореспондент, загиват, а той постоянно се измъква благополучно от затрудненията. Смята, че това е въпрос на късмет и опит, който придобива още в детството си. Казва: „Много харесвам онзи свят

Ришард Капушчински
(1932, Пинск – 2007, Варшава)

- *Императорът*. Прев. Благовеста Лингорска. „Христо Г. Данов“, Пловдив, 1990.
- *Шахиншахът*. Прев. Благовеста Лингорска. „Хр. Г. Данов“, Пловдив, 1990.
- *Империята*. Прев. Благовеста Лингорска. „Флорир“, С., 1994.
- *Лapidариум*. Прев. Благовеста Лингорска. „Св. Климент Охридски“, С., 1993.
- *Лapidарии*. Прев. Благовеста Лингорска. „Карина М. Тодорова“, С., 1998.
- *Футболната война*. Прев. Благовеста Лингорска. // *Съвременник*, бр. 1/2000, с. 377–462.

² През 2002 г. е награден с почетната титла „доктор хонорис кауза“ на Софийския университет „Св. Климент Охридски“.

³ Ryszard Kapuściński. *Dlaczego piszę?* // *Gazeta Uniwersytecka* 1997, № 2.

и Африка, и Латинска Америка, и Азия. Чувствам се добре там. Самият аз съм от Полесие (...) Това бе полската Африка преди войната (...) Следователно чувствам някакво вътрешно родство с онзи свят, познавам от собствения си жизнен опит много от недостатъците, които гнетят неговите обитатели. Когато виждам, че ходят без обувки, знам какво е това, защото аз също съм ходил без обувки, те нямат какво да ядат, а помня, че се случваше също да гладувам (...) Когато ме поканят в Риц, не се чувствам на мястото си, чувствам се зле (...) А там, в Третия свят, откривам себе си още на следващия ден.³

Неговият баща избягва на път за концлагера в Катин, после се укрива и действа в Армия Крайова. Майка му продава всичко, което притежават, и се отправя в търсене на съпруга си. Открива го случайно. Установяват се в село Шеракув в Кампиноската гора. В съседното село Палмири германците извършват масови екзекуции. В гората била разположена полева болница. Тези, които не успяват да оцелеят, са погребани в общ гроб. Малкият Ришард по това време помага на свещеника, като изпълнява служба на министрант.

След войната завършва гимназия и през 1950 година полага матура. Има големи постижения в спорта – печели титлата вицешампион по бокс за младежи на Варшава. Благодарение на първите си поетически опити привлича вниманието на редакторите на новия вестник „Щандар Млодих“ („Sztandar Młodych“, бълг. „Знамето на младите“). Става куриер. С течение на времето започват да публикуват негови репортажи. През 1951 г. постъпва във Факултета по полска филология във Варшавския университет, но се прехвърля да учи история. Още като студент изнася лекции по философия.

Първите си далечни пътешествия осъществява през 1956 г. до Индия, Пакистан и Афганистан. Чувства се безпомощен, защото не знае чужди езици. На летището в Рим си купува книгата на Хемингуей *За кого бие камбаната?* на английски и с речник в ръце учи езика. Научава също така френски, руски, испански и португалски.

Свидетел е на много събития от световно значение. Изважда на дневна светлина драмите и конфликтите в съвременния свят, които остават на заден план и от които Европа не се интересува. Това дава импулс за създаване на книгите, които му донасят международна слава: *Императорът* (Cesarz, 1978) за упадъка на империя Етиопия, *Шахиншахът* (Szachinszach, 1982) за двора на шейх Реза Пахлави в Иран.

В своя кабинет натрупва стотици книги, които донася от всяко пътешествие, и множество изрезки от вестници и записки, които биха могли да се окажат от помощ при писането на поредната книга. На въпроса, защо започва да пише книги, отговаря, че причина за това е неговата ненаситност към книгите. Медийната журналистика изисква кратко и ясно описание на ситуацията в сбитата форма на телеграма, а това за Капушчински е недостатъчно. Той не описва събитията в безличен репортаж, а ги претворява наново. Откриването на континенти и държави разгръща пред него богат и разноцветен свят. Не си води записки. Опитва се да запомни

³ Trzeba być w środku wydarzeń, z Ryszardem Kapuścińskim rozm. Krzysztof Łęcki // „Śląsk“ 1997, № 12.

от даденото събитие образи, които предават цялата му същност⁴. Пътуването с транссибирската железница от Китай до Полша описва 35 години по-късно в *Империята (Imperium)*. Началото на 60-те години са белязани от пробуждането на Третия свят и откупеното с кръв раждане на Конго. Капушчински по онова време иска да бъде колкото се може по-близо до събитията, обаче неговият социалистически паспорт възпрепятства влизането му във възникващата държава. И така стига там нелегално, през гората. Свидетелство за това далечно пътуване става издадената 18 години по-късно *Футболната война (Wojna futbolowa)*.

Изненада за критиците е издаването на първата част от цикъла *Лапидариум (Lapidarium)*, която значително се отклонява от дотогавашното му творчество. През 1981 г. работи в седмичника „Култура“ („Kultura“). Когато в Полша е въведено военно положение, той загубва работата си, защото неговият колектив членува в „Солидарност“. Започва да събира своите записки и така му идва идеята за написване на *Лапидариум*, защото именно така изглежда мисловният процес на човека – съставен е от фрагменти, често несвързани помежду си. Както ни казва авторът, „Лапидариум, това е вид записки на състояние, записки на впечатления и размисли. Понякога това е някакъв цитат, понякога фрагмент от разговор, нечий изказвания. Това е свободен сбор под формата на много различни неща, защото, както казвам, такова е нашето мислене – много различно, много хаотично, често много несвързано. Такава е техниката и формата на *Лапидариум* (...) Това е книга, която можеш да отвориш и да прекъснеш четенето на произволно място.“⁵

Появата на *Лапидариум* обърква изследователите. Изниква проблемът за жанровата класификация на произведението. Някои, например Збигнев Бауер, признават *Лапидариум* за една от най-зрелите книги на автора⁶. Самият Капушчински нарича своите произведения просто текстове или „литературна нефикция“. Пишейки, той не мисли за жанра. *Лапидариите* предизвикват запис на преобразуването на репортерските наблюдения във философски размисъл за света и човека.

Шестата част на *Лапидариум* е публикувана във вида, в който го оставя Ришард Капушчински преди да постъпи в болница. Произведението съдържа записки, които писателят води през последните пет години. Книгата подготвя за отпечатване Алиция Капушчинска, съпругата на писателя⁷.

На 26 декември 2006 г. Капушчински е приет в болница във Варшава. Умира от инфаркт на 23 януари 2007 г.

Моника Харложинска

Превод от полски: **Мина Стойнова**

⁴ *Dobre myślenie o świecie i ludziach*, z Ryszardem Kapuścińskim rozm. Magdalena Lebecka, „Kresy“ 1994, nr 17.

⁵ <http://serwisy.gazeta.pl/kapuscinski/0,23559.html>

⁶ Z. Bauer: *Kot w pajęczynie*. „Nowe Książki“ 1997, nr 8.

⁷ Ryszard Kapuściński. *Lapidarium VI*. Warszawa, Czytelnik, 172 s.